

ASKERİ BANDOYU TANIMAK

Orhan BABA*

Başvuru Tarihi: 03.12.2015; Kabul Tarihi: 18.01.2016

ÖZ

Müziğin etkileyici gücü devlet yöneticilerini daima kendisine çekmiştir. Ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte (1653 Westfalya Anlaşması), askeri müzik örgütleri de bu devletlerin en gözde müzik toplulukları olmuşlardır. Bu müzik grupları bağımsızlık sembolü haline gelmişler ve orduların gücünü göstermişlerdir. Türkiye’de askeri bandoların çok önemli bir yeri olmuştur. Bütün resmi müzik kuruluşları, askeri bando içerisinde çıkmıştır. Devlet batılılaşma idealini askeri bando müziğinden başlatmak istemiştir. Ancak günümüzde askeri bandolar hakkında yeterli bilgiye sahip olduğumuz şüphelidir. Bu nedenle, bu bildiride askeri bandoların ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı, önemi ve günümüzdeki durumu katılarak gözlem ve kaynak tarama yöntemleriyle ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Askeri Bando, bando müziği, ulus devlet, kimlik.*

KNOWING THE MILITARY BAND

ABSTRACT

Power effect of the music has attracted the state executives always. When appeared the state nations (1653 Westfalia Agreement), military music instutions have had been the best favorite music groups in these states. These music groups have been independency symbols and they have showed the their armies power. There was an important place the amilitary bands in Turkey. All music official music instutions have borned in the military band. The state has wanted the began its westernisation ideas from the military band, initialy. On the other hands, our sufficient knowledge about the military bands today is suspicious. Fort this reason, in this presentation, what are the bands, how there were appeared, their significance and situation in today have deal with participant observation and scan reference methods.

Key Words: *Military Band, band music, nation state, identity.*

* Doç. Dr., Kara Harp Okulu Komutanlığı
e-posta: aborhan@gmail.com

GİRİŞ

Müzik, bilinmezlerle doludur ve sürekli olarak merak edilir. Müzik psikolojisi ve müzik sosyolojisi gibi kavramlar günümüzde iyice yerleşmiş ve araştırmalarda önemli başlıklar halini almışlardır. Belirli toplulukların ve grupların müziksel davranışları, onların kimlikleri ve aidiyetleri hakkında bilgiler içerebilmektedir. Tarih boyunca müzik, egemen kültürün en önemli temsil aracı olmuştur. Yöneticiler bu yüzden müziği politik bir araç olarak kullanmaya çalıştılar. Müziğin resmi / ideolojik şekilde kullanıldığı durumlarda, bu etkinlikler devletten genellikle büyük destek görmüştür.

Müzik tamamen ideolojik bir davranıştır ve devletin ideolojisine uygun bir yapılanma içerisinde. Kullanılan çalgılar, söyleme teknikleri, sözlü veya sözsüz müziksel metinler, biçimler, tınılar ve müziğin estetiği, tamamen devletin ve yurttaşlarının denetiminden geçer. İsyancı veya protest söylemler bile genel olarak sistemin kontrolü altındadır. Müzik okulları, senfoni orkestraları ve askeri bandolar gibi tüm resmi müzik örgütleri devletin beklentisine tam olarak uygun davranır. Devlet ideolojisi bakımından değerlendirildiğinde, ordu zaten doğrudan politikanın içindedir. Devlet yöneticileri gerek orduyu ve gerekse diğer tüm kurumları yönlendirir, etkiler.

Müziğin, kitlelerin duygu ve eylemlerini harekete geçirecek kadar ciddi gücü olduğu değerlendirildiğinde, önemli bir politik araç haline gelmektedir. Halkın neredeyse tamamının hem asker hem de sade vatandaş olduğu toplumsal yapılardan, belli kural ve düzen gerektiren kent devletlerine geçiş sürecinde, askerlik de giderek ayrı bir meslek haline gelmeye başladı. Böylece bu örgüte yönelik askeri müzik örgütleri yavaş yavaş kurumlaştı. Düzenli orduya geçişle birlikte müziksel işaretler, giysiler ve şarkılar bu meslekle birlikte anılır oldu.

İNCELEME VE BULGULAR

15. yüzyılın başlarında, trampetler, trompetler ve çeşitli borular Avrupa'daki prensliklerin çoğunda kullanılmaktaydı. Gerek bu prensliklerde ve gerekse diğer birçok Avrupa devletinde, zorunlu askerlik uygulaması yoktu, düzenli ordular kurulmuştu ve bunlar büyük ölçüde yabancı paralı askerlere dayanıyordu (Pierson 2000: 79). Öte yandan, uluslararası ilişkiler bu dönemde daha önce görülmemiş biçimde öne çıktı. Dolayısıyla, askeri müzik faaliyetleri daha fazla dikkat çekmeye başladı. Ordular güçlerini gösterebilmek amacıyla askeri bandolardan da faydalanmaya başladılar.

Devletlerarasındaki savaşlar giderek düzenli ordular arasında, yeni örgütlü birlikler altında ve güçlendirilmiş askeri teknolojilerle yapılıyordu. Avrupa'nın yeni ortaya çıkmış ulus devletlerinde silâh altındaki askerlerin sayısı, 1500 – 1700 yılları arasında hızla arttı. Ordular böylece genişledi (Pierson 2000: 83). Orduların genişlemesi birçok şeyi de beraberinde getirdi.

1550'li yıllara gelene dek, askerlerin düzenli yürüyüşü için özel eserlerin üretilmesi pek yaygın bir uygulama değildi. Şenliklerde, panayırlarda grubun önünde çalarak giden borucularla, düzenli olarak yürüyen asker topluluklarının baş tarafında bulunan *fifre* (altı delikli küçük tahta flüt) takımındaki kişiler, düzgün ritimli şarkılar veya dans havaları çalıyorlardı. Orkestraların doğrudan halka yönelik olarak, halk konserleri vermesi ilk defa 1672 yılında Londra'da görülüyordu. 50 yıl kadar sonra da Almanya'da benzer uygulamalara başlandı (Sachs 1965: 18).

Orta Asya'da Çinlilerde eskiden beri kullanılan büyük savaş davulları, 13. yüzyıldan itibaren, Fransa'da Calai'nin kuşatılmasından sonra Avrupa'da da görülmeye başlar. Önceleri İngiltere'de kral için müzik yapan üflemeli ve vurma çalgılar orkestrasında bu terime rastlanılmasına karşın, ilk kez 15. yüzyılda Almanya'da *bando* adı verilen, ağaç ve bakır üflemeli enstrümanlarla vurmalı çalgılardan oluşan topluluklar ortaya çıkmıştır. Almanya'dan Fransa'ya geçerek 17. yüzyılda *ilk resmi talimnamesine* kavuşan, oradan da İngiltere ve daha sonra diğer ülkelere geçen bandolarda, 18. yüzyıl sonlarına gelindiğinde üflemeli çalgıların sayısı oldukça artmıştır.

Latince *bandum*, yani bayrak, pankart, çok iyi, mükemmel anlamından gelen *band* (bando) (The Norton/Grove Concise Encyclopedia of Music, 1988: 54), Aydınlanma Çağı'ndan itibaren gelişme göstermiştir. Enstrümanlardaki standartlaşma Rönesans döneminde başlamıştır (Bauer 1975: 1000). Bu gelişim, bandoların nitelik ve nicelik olarak artışına neden oldu. 1789 Fransız İhtilalinde, iki bine yakın müzikçiden oluşan gösterişli bandoların görkemli açık hava gösterileri, 1838'de Rus Çarı onuruna yapılan törende bin üflemeli çalgı ve iki yüz davuldan oluşan grubun verdiği konserler, bu dönemde belki de en dikkat çekici olanları idi. Bu türden orkestraların kurulmalarında, gerek Haçlı seferleri, gerekse endüstri devrimi gibi belli başlı önemli dünya olaylarının büyük payı olduğunu söylemek gerekir.

Sanayi devrimi, Avrupalıları tüm dünyada ham madde ve pazar arayışına sürükleyince, yavaş yavaş müzik ve müzik biçemleriyle ilgili kendi görüşlerini de başka yerler yaydılar. Müziğin politika ve ideolojide kullanımının örnekleri kendini bol bol gösterdi. Avrupa'nın yayılması çoğunlukla askeri alanda oldu ve müzik, insanları Avrupa ordularının görkemi ve gücüyle etkilemede kullanıldı. Sömürgelerde, sistemli ve düzenli bir biçimde ordular ve polis birimleri örgütlendi, böylece yavaş yavaş Avrupa modeline dayalı bandolar da kurulmaya başlandı. Ordular, dolayısıyla devletler güçlerini askeri müzik alanında da göstermek için büyük yatırımlar yaptılar.

Bununla birlikte, bando terimine farklı ortam ve kültürlerde farklı anlamlar verildiği de görülmektedir. 18. yüzyıla kadar İngiltere'de tek anlama sahip iken, bir süre sonra anlamlandırmalar artmış, günümüzde *brass band*, *wind band*, *horn band* ve *steel band* gibi çeşitlere sahip olmuştur. Askerler dışında kullanımında da, farklı ortam ve kültürlere göre farklılıklar baş göstermektedir: *Dance band*, *jazz band*, *rehearsal band*, *stage band* gibi. Amerika'da (USA), 1850'lerde *marching band* adıyla, üflemeli ve vürmalı çalgıların çoğunun içinde bulunduğu büyük asker bandoları kurulmuştur. 19. yüzyılın başlarında Amerika'da bandolar, virtüöz solocuları kendilerine çektiler ve şovmenlikle müziksel yetenekleri birleştirdiler. Bu yüzyılın sonlarından itibaren Gilmore, Sousa gibi kişiler *senfoni* tarzı bandolarıyla, bando müziğinin bir Amerikan müzik türü haline gelmesini sağladılar.

19. ve 20. yüzyıllarda devletler, topyekûn savaş hazırlıkları, birçok irili ufaklı savaş ve iki önemli Dünya Savaşı ile uğraşmak zorunda kaldılar. Bu dönemde askeri harcamalar da görülmemiş biçimde arttı, buna bağlı olarak bu disiplin içindeki kişiler de kendilerini ve tüm mesleki materyallerini, teknolojilerini geliştirmeye özel bir gayret gösterdi. Askeri bandolar

da bu konjonktüre uygun bir yol izledi. Bandolar, kitle iletişiminde özel bir yer kazanırken, propaganda için daha dikkatli ve özenli bir şekilde kullanılmaya başlandı. Kıyafetleri, çalgılarının kalitesi, çalınan eserler ve gösteriler oldukça dikkat çekici duruma geldi.

Resim 1: ABD, Army Military District of Washington, Twilight Bando Festivali, 01 Mayıs 2013.

Fransızca *Bande* (askerler) anlamındaki kelimeye karşın, askeri bando anlamında *Harmonie* kullanılır. Askeri bando, İngilizcede *Military Band*, İtalyancada *Banda* ve *Corpo di Musica*, Almancada *Militarkappell* ve *Musikkorps* şeklinde kullanılırken, Türkçede ise önceleri İtalyan Donizetti'nin kullandığı terim olan *Banda* olarak telaffuz edilmiş, zamanla *Bando* şekline dönüşmüştür (The Grove Dictionary of Music and Musicians Ans. 1980: 310). Birçok ülkede, Latince *bandum*'dan türeyen *band* sözcüğü, batı sanat müziği kültüründeki oda müziği grubundan daha büyük müzik topluluğu ile eşanlamli olarak kullanılır. Ancak Türkiye'de bando terimi yalnızca üflemeli ve vurmali çalgılar içeren topluluk için kullanılmaktadır.

Türk kültüründe ordusal müzik karakterini simgeleyen ilk resmi topluluk, 4 ayrı Hun döneminin (Orta Asya Hunları, Volga Hunları, Akhunlar / Hindistan Hunları, Avrupa Hunları) *Tuğ takımı*dır. Tuğ takımları dünyada bilinen en eski askeri müzik topluluklarından biridir. Tuğ takımlarından Mehterhane'ye kadar uzanan Türk askeri müzik geleneği, Orta Asya'dan Karahanlılara, onlardan Anadolu Selçuklularına, İlhanlılardan Memlüklere ve en son da Osmanlılara geçmiştir.

“Osmanlı Padişahı Sultan III. Selim zamanında 1794 yılında, ileride kaldırılması hedeflenen Yeniçeri ordusuna alternatif olarak kurulan Nizâm-ı Cedîd birliklerinin günlük eğitim ve yürüyüşlerinde kullanılmak üzere, askeri yetiştirmekle görevli Fransız subaylarının girişimiyle bir *boru takımı* meydana getirildi. Bu, Mehter müziğinden, küçük de olsa, ilk kopmadır” (Aksoy 1983: 1214). Bu takım, Türklerde, batılı anlamda kurulan ilk müzik örgütü olması bakımından önemlidir. II. Mahmut döneminde artan batılılaşma hareketleriyle, devletin eski ordusunu hatırlatan birçok unsur ortadan kaldırıldı. Bunların içerisinde Mehterhane de vardı. Onun yerine ilk Osmanlı Askeri Bandosu kurularak, yöneticiliğine de bu kültürden gelen batılı kişiler atandı (1826). Bugün dinlenen Mehter repertuarının -birkaç istisna hariç- neredeyse tamamı 1900’lü yıllarda üretilmiştir. Onların da büyük çoğunluğu Cumhuriyet dönemi ürünüdür.

Osmanlı İmparatorluğu, birçok sivil ve askeri kurumdan önce askeri bandoyu kurarak varlığını sürdürmeye çalıştı. Muzıka-i Hümayûn (1831) günümüze kadar gelen en eski askeri okulumuz olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti de kuruluşundan itibaren askeri bando vasıtasıyla kimlik ve aidiyet oluşumundaki önemi nedeniyle askeri bandoyu çok yoğun biçimde kullandı. Eski ve yeni devlet, değişim ve çağdaşlaşma amaçlı müzikle ilgili her türlü düşüncesinin uygulama alanı olarak, öncelikle bandoyu görmüştü. Türkiye’de bütün resmi müzik kurumları askeri bando içerisinden çıkmıştır. İstanbul’dan 1924 yılında Ankara’ya getirilen bando, müzik okul ve kurumlarının da temelini oluşturmuş, “Müzik İnkılâbının” gerçekleşmesi için de çok çaba harcamıştı. Bando, Musiki Muallim Mektebi ve daha sonraları Riyaset-i Cumhur Senfoni Orkestrası, Devlet Operası şeklinde bölünerek, her birisi ayrı ayrı kurumlar haline getirildi. Hatta uzunca yıllar, asker müzisyenler bu kurumlarda da aktif olarak görev yaptılar. İstiklal Marşı’nın bestesi bir bando subayına (Osman Zeki Üngör) aittir.

Osmanlı devletinin son zamanlarında batılı askeri müziği ülkeye yerleştirebilmek amacıyla yurt dışından getirtilen yabancı müzisyenlerin kullandığı sözcük olan *Musica*, yani müzik kelimesi ile daha önce Osmanlı’da müzik anlamında kullanılan musiki veya musikiy *Mızıka*’ya dönüşmüş, *Mızıka*, üflemeli ve vurma çalgılardan oluşan orkestra adı yani bando olarak kullanılır olmuş, bu da halen süregelen yanlış anlamalara yol açmıştır. İnsanlar hala *ağız armonikası* olan *mızıka* ile *bando* anlamındaki *mızıka*’yı karıştırabilmektedir. Bu nedenle de, Mızıka Okulu ve Armoni Mızıkası gibi tanımların uygunluğu tartışmalıdır. *Mızıkacı* terimi

de benzer biçimde, “ağız armonikası çalan kişi” manasına gelebilmektedir. Bu nedenle bando müzisyenini tanımlamamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kurulduğu yıllardan başlayarak hemen tüm kurumsallaşmalarda marşlar kullanılmıştır. Yeni devletin örgütlenmesinde marşı olmayan kurum yok gibidir (Erol 2002: 181). Kurumun kimliği, marşla özdeşleştirilmektedir. 2. Dünya Savaşı sonrasında başlayarak, askeri bandolar yavaş yavaş popüler müziğin gücünün farkına varmışlar, repertuar oluşturma açısından marşlar dışında bu yönde de büyük bir etkileşim içine girmişlerdir. Bandolar, Türkiye’de pop müziğinin gelişmesine oldukça büyük katkılar sağlamış, özellikle 1950 ve 1960’lı yıllarda pek çok pop müzisyeninin yetişmesine de zemin hazırlamışlardır. Bu özellik, kimlik oluşumunda diğer müzisyenlerden de yararlanılmasının ve etkileşim içine girilmesinin gerekliliğini ortaya koyarken, ordu bu alanda yine öncü rollerden birini üstlenmiştir. Toplumsal aidiyet ve kurum kültürü oluşumunda askeri bandoların pragmatik kullanımı söz konusu olabilmektedir.

Resim 2: 2’nci Ordu Bölge Bandosu törende, 29 Ekim 2011, Malatya.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Devlet olmanın ve bağımsızlığın sembollerinden biri olan askeri bando, kendine özgü müzik biçimi ve özel kıyafetleriyle ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Bando müziğinin, ulus devletin oluşturulması çabalarında, çağdaşlaşma ile ulusal ve bireysel kimliğin güçlendirilmesinde, ordunun halkla daha fazla diyalog kurması gayretlerinde etkili ve önemli gücü olduğu, bu özellikler nedeniyle de devlet ve ordu tarafından, özellikle 1980’li yıllardan itibaren Türkiye’de geleneksel – resmi yapısı dışında da kullanılabildiği görülmüştür.

Askeri bando, ulusun temel milli değerlerinden biri haline gelmiş, seslendirdiği marşlar geçmişle geleceği günümüzde birleştirebilmiştir. Birleşmiş Milletler Cemiyeti’nde bir sandalyesi olan bütün ulusların askeri bandoları bulunmaktadır. Bunun en önemli sembolik yanı, bağımsız bir devlet olduğunun göstergelerinden biri olmasıdır. Yürürken taşınabilen çalgılardan oluşan bandodaki enstrümanların sesinin gür olması, ritmik çalgıların kendini açıkça hissettirmesi ve çalınan eserlerin genel olarak marş formunda olması ve buradaki müzisyenlerin ordusal özel bir kıyafet giymesi nedeniyle askeri bandolar kolayca tanınırlar. Askeri bandolar için eser üretimi konusunda genel olarak bir sıkıntı göze çarpmakta, günümüz Türk bestecilerinin bu konuya yeterince eğilmediği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan askeri bandoların önemli bir desteğe ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Askeri bandoyu tanımak ve onun değerlerine özen göstermek bütün toplumlarda olduğu gibi, Türk toplumunda da özel bir anlam içermekte, ülkemizde pek çok müzik kurumunun temelini oluşturması bakımından da ayrıca saygıya değer görülmektedir.

KAYNAKLAR

Aksoy, Bülent (1983), **Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi III. Cilt**, İstanbul, Anadolu Yayıncılık.

Bauer, Marion (1975), **History of Music**, The International Cyclopedia Music and Musicians (1975) içinde, New York, Edited by Oscar Thompson, Dodd, Mead & Co., Inc.

Erol, Ayhan (2002), **Popüler Müziği Anlamak, Kültürel Kimlik Bağlamında Popüler Müzikte Anlam**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.

Grove's Dictionary of Music and Musicians, 1945, The Macmillan Company, New York.

Huntington, Samuel P. (2004), **Asker ve Devlet**, İstanbul, Salyangoz Yayınları (Çev: K. Uğur Kızılaslan).

Pierson, Christopher (2000), **The Modern State (Modern Devlet)**, İstanbul, Çivi Yazıları Yayınları, 331 s. (Çev: Dilek Hattatoğlu).

Sachs, Kurt (1965), **Kısa Dünya Musikisi Tarihi**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi (Çev: İlhan Usmanbaş).

Schulze, Hagen (2005), **Avrupa'da Ulus ve Devlet**, İstanbul, Literatür Yayınları (Çev: Timuçin Binder).

The International Cyclopedia Music and Musicians, 1975, Edited by Oscar Thompson, Dodd, Mead & Co., Inc., New York.

The New Encyclopedia Britannica Macropedia, 1974, University of Chicago Published, Chicago.

The New Grove Dictionary Music and Musicians, 1980, Edited by Stanley Sadie, Published by Macmillan Publishers Limited, London.

Tuğlacı, Pars (1986), **Mehterhane'den Bandoya**, İstanbul, Cem Yayınevi.